

OSKAR BRÁZDA

úroveň C, metodický průvodce

I. Vlast mých synů a jejich otce

ÚVODNÍ AKTIVITA: Diskuzní pavučina 1

Diskuzní pavučina je metoda převzatá z programu RWCT (Čtením a psaním ke kritickému myšlení). Žáci se učí vyhledávat argumenty pro podporu různých názorů a diskutovat o nich.

Je manželství s cizincem odlišné od soužití dvou lidí stejné národnosti?

A) Připrav si do tabulky několik argumentů pro oba názory.

Studenti středních škol jsou ve věku, kdy už obvykle mají nějakého partnera nebo si ho hledají. Lze předpokládat, že také uvažují o tom, jaké to bude v budoucnu, až se rozhodnou s někým žít, založit si rodinu. Na základě svých představ, četby, zkušeností z vlastní rodiny či svého okolí zřejmě dokáží najít argumenty pro obě části tabulky, i když samozřejmě budou tíhnout buď k levé, nebo k pravé části.

Aktivita slouží k tomu, aby si studenti uvědomili, jakou představu o smíšeném manželství vlastně mají, a naladili se také k četbě následujících textů.

Vlast mých synů a jejich otce

- **Dokument 1: Sňatek s Čechem**

1) Proč se Amelie obávala sňatku s Okim Brázdou?

Amelie Posse byla Švédka a nevěděla nic o zemi svého budoucího manžela (v dokumentu autorka mluví o „neznámé zemi“). Amelie a Oki se seznámili v Římě, kde v tu chvíli oba dva žili. Amelie se ale domnívala, že se Oki bude chtít jednou vrátit do Čech („Okiho to beznadějně táhlo domů“). V případě jejich společného života by se tedy i Amelie musela do Čech přestěhovat a to ji vůbec nelákalo („neměla k zemi svého budoucího manžela pozitivní vztah a nijak po ní netoužila“). Navíc se bála, že sňatkem s mužem, který není Švéd, se odřízne od své mateřské kultury („... že by měla přerušit pouto se svou vlastí, se svými přáteli, vžitými hodnotami a způsobem myšlení, jež s ní Oki nesdílel“).

2) Rozumíš jejím obavám, nebo ti připadají zbytečné? Vysvětli svůj názor.

Zde jsou studenti vyzýváni k vyjádření vlastního názoru, který bude nejspíše vytvořen na základě jejich osobních zkušeností, případně postojů zastávaných v rodině. Odhodlali by se oni v budoucnu k životu s partnerem, který nezná nic nebo jen velmi málo z jejich mateřské kultury? Dokázali by následovat partnera do jeho rodné země? Je přestěhování do jiného státu něco, z čeho je třeba mít obavu? A bylo vůbec nutné, aby Amelie následovala Okiho do jeho vlasti – nebylo by spravedlivější, kdyby se dohodli, že zůstanou v Itálii, kde jsou oba cizinci a kde ani jeden nemá „výhodu domácího prostředí“?

Z odpovědí žáků a případné debaty ovšem nevyplyne žádný jednoznačný závěr, cílem je mimo jiné učit studenty vyjádřit kultivovaně své mínění a zdůvodnit ho, zároveň také vyslechnout názory druhých.

• Dokument 2: Kouzlo české hudby a kuchyně

1) Chutná Amelii česká kuchyně?

V textu Amelie zmiňuje tradiční české jídlo: pečení (vepřovou nebo husí) s knedlíkem a zelím. Hovoří také o „jiných moučných mystériích“; zde má zřejmě na mysli - kromě knedlíků - také různé buchty či koláče, kterými se české hospodyňky rády chlubí. Amelie tuto stravu pokládá za „těžkou a vydatnou“ a přiznává, že jí není blízká. Jak sama podotýká, úsilí Čechů vytvořit si vlastní stát je jí mnohem bližší než česká národní kuchyně („mnohem snáze sdílela jsem jejich politické snahy než toto jídlo“).

Poznámka:

Gastronomie je jedním ze základních prvků národní kultury a podle některých autorů¹ je vedle tradičních svátků obvykle tím, co si migranti v zahraničí nejdéle uchovávají. Zvyk vařit některá národní jídla v rodinách často přetrvává i dlouho poté, kdy už vymizí jazyk.

2) Co považuje Amelie za svůj „klíč“ k české duši? Proč?

Amelie se zde vyznává ke své náklonnosti k hudbě. České a slovenské lidové písně jí umožňují vcítit se do české kultury (písně „mluví bezprostředně k srdci“) a cítit se s Čechy spřízněna („ale ze všeho nejlépe jsem je vždy chápala a sympatizovala s nimi“). Hudba může zprostředkovat národní kulturu i cizincům, kteří nerozumí jazyku (písně „nepotřebují překladů ani vysvětlivek“).

Poznámka

¹ Např. Galisson, R.: De la langue à la culture par les mots. Clé International, Paris 1991.

Hudba byla tím, co Amelii s Oskarem spojovalo i v období, kdy se jinak již odcizili. Během první světové války jim také pomáhala šířit myšlenku samostatného československého státu. V biografii „Amelie Posse-Brázdová“ se např. píše: „V Ameliině „salonu“ se stala účinným prostředkem propagace hudba a zpěv. Krásné moravské a slovenské písně zapůsobily na všechny, „mířily přímou cestou k cíli, otvíraly všechny dveře a probouzely i ta nejblazeovanější srdce“ (AP 1932a, 209-210). Amelie měla doma harmonium i křídlo, Oki hrál na housle a hosté si také někdy přinesli nějaký ten hudební nástroj. Někdy se dokonce mohly tyto nádherné písně provést čtyřhlasně s tenorem Okiho a klavírním doprovodem Amelie.“² Hudební dýchánky pokračovaly u Brázdových i po skončení války a v tu dobu zase zlepšovaly povědomí cizinců o československé kultuře.

- **Dokument 3: Vlast mého syna**

1) Co označuje výraz „to všecko“ v první větě?

Obecný výraz „to všecko“ se zde vztahuje k činnosti popsané metaforicky v poslední větě: „kámen po kameni stavět budoucí vlast našeho chlapce“. Je zřejmé, že Amelie má na mysli politickou činnost svého manžela (a svou) – jejich rozhodnutí angažovat se v Masarykově projektu vytvořit nezávislý stát Čechů a Slováků.

2) Co si myslí Amelie o válce? Která činnost jí pomáhá lépe válku snášet?

Amelie válku velmi otevřeně odsuzuje, používá silně emotivní sloveso „nenávidím“ a přímo říká, že se jedná o náročné, těžké, nešťastné období („všecko bídu“, „když už je tak zle“). Též se domnívá, že především ženy by měly válku odvrhnout („Nedovedu stále pochopit, že se ženy nespojí, aby tomu zabránily.“) Tento její postoj je zřejmě dlouhodobý a opakovaně vyjadřovaný, neboť předpokládá, že čtenářům bude známý /„Bozi vědí (a vy to víte též)“/. Zároveň ale v textu naznačuje, že pomáhá-li Čechům a Slovákům tvořit jejich nový, nezávislý stát, dává jí to určitý pocit osvobození: destruktivní válka je využita k budování něčeho nového.

3) Jak ovlivnilo narození syna Ameliin pohled na snahu Čechů vytvořit si vlastní stát?

Amelie automaticky považuje svého syna za Čecha („mám sama českého synka“). Vznik nezávislého Československa se tím pro ni stává otázkou osobní, neboť se úzce dotýká jejího dítěte („budoucí vlast mého chlapce“). Uvědomuje si, že tato změna ve vztahu k českým záležitostem způsobila, že její zájem o Masarykův projekt je nyní hlubší a intenzivnější („zajímá a uchvacuje mne to ovšem všecko víc než dřív“).

²Eva Strömberg Kranz: Amelie Posse-Brázdová. Život spjatý s Československem. Akropolis 2011, str. 129.

• **Dokument 4: Z Říma na zámek Líčkov**

1) *Pozorně si prohlédni dokumenty 4A, B, C. Potom doplň tabulku.*

	ŘÍM	LÍČKOV
Podnebí	<i>„Slunná Itálie“ - Itálie je jižní, přímořský stát, kde je velmi horké léto a zima nebývá tuhá.</i>	<i>Chladné; podzimní mlhy, studené zimy (zámek se těžko vytápěl). Amelii toto podnebí podlamovalo zdraví.</i>
Prostředí	<i>Hlavní město Itálie, rušné velkoměsto, starověká evropská metropole a světové kulturní centrum, mnoho historických památek, rozmanitá architektura, počátkem 20. století i jedno z center avantgardy.</i>	<i>Pole, lesy – zemědělská krajina. V bezprostředním okolí není žádné větší město, jedná se o typický venkovské prostředí.</i>
Zábava	<i>Bohatý kulturní život, styky s významnými římskými osobnostmi, především umělci a hudebníky.</i>	<i>Nedostatek kultury: Velmi obtížné zajít si do divadla, na koncert – vše je daleko. Poznámka: Na Líčkov ale často přijíždějí přátelé (cizinci i Češi), včetně T. G. Masaryka či E. Beneše. Častými hosty jsou umělci.</i>
Hlavní způsob výdělků	<i>Obrazy Oskara Brázdy (především portréty významných a bohatých osobností).</i>	<i>Chmelařství a další zemědělské činnosti.</i>

2) *Jaké pocity vyjadřuje Amelie svou metaforou o ostrově uprostřed Atlantického oceánu? (dokument 4A)*

V dopise přítelkyni Amelie poznamenává, že si na Líčkově připadá, „jako by seděla na ostrově uprostřed Atlantického oceánu“. Tuto metaforu asi nejlépe vystihuje slovo „samota“. Paní Posse-Brázdová se na českém venkově cítí osaměle, nemá si s kým promluvit o niterných záležitostech, sdílet své radosti a trápení. Určitě zde nejde jen o jazykovou a kulturní bariéru (Amelie se naučila mluvit česky a navíc v okolí žilo mnoho německy mluvících rodin), spíše jí tu schází její umělecky a intelektuálně založení přátelé.

3) Československo leží ve střední Evropě, přesto Amelii schází „jediný Evropan“. Jak tomu rozumíš? (dokument 4A)

Tato otázka úzce souvisí s předchozí. Lidé v okolí Líčkova jsou vesměs venkované bez vyššího vzdělání nebo příslušníci místní inteligence, kteří však asi nikdy příliš necestovali, nezajímají se o umění, literaturu, filozofii, nehovoří několika cizími jazyky... Podle Amelie jim zřejmě chybí evropský rozhled a snad i zájem o souvislosti v mezinárodním měřítku.

REFLEXE: DISKUZNÍ PAVUČINA 2

Je manželství s cizincem odlišné od soužití dvou lidí stejné národnosti?

Na závěr hodiny (vyučovacího bloku) se vrátíme k aktivitě, již jsme začínali. Chceme, aby se studenti zamysleli nad svými názory a představami o životě s cizincem / cizinkou.

C) Vrať se k argumentům, které sis zapsal(a) do tabulky na začátku hodiny. Pokud se ti některé nyní nezdají dostatečně silné, vyškrtni je. Ostatní přepiš do následující tabulky.

Nyní si studenti individuálně připomenou své poznámky, které vytvořili před četbou textů. Podívají se na ně s odstupem, samozřejmě také pod dojmem dokumentů, s nimiž během vyučovacího bloku pracovali.

D) Dále doplň do tabulky argumenty, které tě napadly při práci nad dokumenty o manželech Brázdových.

Dokumenty 1-4 mohou studenty inspirovat například k takovýmto argumentům.

ANO	NE
<ul style="list-style-type: none">- Jeden z nich (nebo oba) si musí zvyknout na život v cizí zemi, která může být velmi odlišná např. klimatem.- Musí si zvyknout na kulturu (zvyky, svátky) toho druhého.- Musí se naučit jíst a vařit jiná jídla.- Musí mluvit jazykem toho druhého (nebo jiným, společným jazykem), a to	<ul style="list-style-type: none">- Dva lidé se berou, protože se mají rádi. A národnost v tom nakonec nehraje roli.- Manželství vždycky znamená velkou změnu: stěhování, nový denní rytmus atd. – to platí pro všechny páry.- Život ve dvou vždy znamená přizpůsobit se jeden druhému, upravit své zvyky, stravovací návyky z domova apod.- Vícejazyčné rodiny (dvojice) mohou být složeny i z obyvatel

<p><i>i přesto, že se v něm nedokážou vyjádřit tak přesně jako v rodném jazyce.</i></p> <p><i>- Musí řešit mnoho problémů navíc při výchově dětí, např. jakým jazykem budou mluvit, jaké budou mít občanství apod.</i></p>	<p><i>jednoho státu. Navíc vícejazyčnost může v některých společnostech vnímána jako něco samozřejmého.</i></p>
--	---

Je možné, že si žáci teď uvědomí i další okolnosti (nevyplývající z dokumentů), na které původně nemysleli. Třeba možné potíže toho z páru, který se přestěhuje do jiné země, s uznáním diplomu či s hledáním kvalifikovaného zaměstnání. Na druhé straně mohou také vidět pozitivní stránky, např. že odchod do zahraničí za partnerem někomu může naopak pomoci změnit svou profesi a věnovat se tomu, co ho zajímá (Viz například knihu Lenky Civade Provence jako sen /Nakladatelství Lidové noviny 2010/. Lenka vystudovala v Praze Vysokou školu ekonomickou, ale díky svému francouzskému manželovi a životě ve Francii objevila v sobě umělecký talent a nyní se věnuje malbě a psaní knih.) nebo zvýší životní úroveň rodiny.

Cílem hledání argumentů není najít odpověď na zadanou otázku, ale přemýšlet nad oběma úhly pohledu.

E) Která strana tabulky se ti lépe vyplňovala? Podle toho si zvol skupinu, do které bys chtěl(a) patřit – chceš obhajovat názor ANO, nebo názor NE?

Takto rozdělíme třídu na dvě skupiny. Jedna z nich je připravena hájit názor NE, druhá názor opačný. Necháme žáky, aby si sami zvolili, do které skupiny chtějí patřit.

F) Ve skupině si prohlédněte své argumenty a vyberte ty, které se vám zdají nejsilnější.

Každá skupina se na debatu připraví – prodiskutují společně všechny argumenty, které jednotliví členové do skupiny přinesli, a vyhodnotí je.

G) Uspořádejte ve třídě diskuzi, každá skupina obhajuje jeden názor. Nezapomeňte na dvě základní pravidla.

- Nechte nejprve každého řečníka domluvit, pak teprve odpovídejte.*
- Diskutujte slušně.*

Učitel do debaty pokud možno nezasahuje obsahově, jen diskuzi moderuje a dohlíží na to, aby žáci dodržovali dohodnutá pravidla.

H) Sem shrň svůj závěr z debaty.

Každý žák si sám pro sebe vytvoří své shrnutí v několika větách.

Zbude-li čas, můžeme se studentů zeptat, zda diskuze a práce s dokumenty nějakým způsobem změnila nebo upřesnila jejich představy z počátku hodiny.

II. Strach z internace

- **Dokument 5: Časová osa**

1) *Jak se zachovala Itálie po vypuknutí 1. světové války? Porušila tím smlouvu s Rakousko-Uherskem a Německem?*

Na počátku války Itálie vyhlásila neutralitu, to znamená, že se nepřiklonila ani k jedné z válčících stran. Podmínky spojenecké smlouvy s Rakousko-Uherskem a Německem jí to svým způsobem umožňovaly. Více o tom např. Karel Oktábec v článku Průběh první světové války v Itálii (1915-1918): „Roku 1879 uzavřelo Rakousko-Uhersko a Německo smlouvu o společném postupu na Balkáně. Roku 1882 přistoupila k této smlouvě také Itálie, přestože měla vůči svému tradičnímu nepříteli - Rakousko-Uhersku - územní nároky na jižní Tyrolsko, Gorici, Terst a Dalmácii. Z původního Dvojspolku tak vznikl Trojspolek, zavazující své členy k vzájemné pomoci při napadení Francií. Pokud by naproti tomu jedna ze smluvních stran Francii napadla sama, zbývající strany se zavazovaly, že zůstanou neutrální. Roku 1887 si Itálie vyžádala doplnění smlouvy o ustanovení, že v případě rakousko-uherského zásahu na Balkáně bude Itálie na úkor Rakousko-Uherska odškodněna. V souladu s touto smlouvou vyhlásila Itálie roku 1914 - po útoku Rakousko-Uherska na Srbsko a Německa na Francii - svoji neutralitu.“³

Studenti by si měli na časové ose u roku 1882 všimnout poznámky o obranné válce (1882 – Trojspolek. Vzájemná pomoc při OBRANNÉ válce). Protože však jak Rakousko-Uhersko, tak Německo bylo útočníky, měli by žáci z této skutečnosti vyvodit, že Itálie nebyla povinována jim vojensky pomoci.

³ Viz http://www.valka.cz/clanek_13924.html. (Valka.cz je oficiálním partnerem největšího vydavatelství military literatury Naše vojsko a časopisu Military Revue.)

2) Kdy a jak Itálie svoji neutralitu ukončila?

Itálie se do bojů zapojila až v druhém roce války, a to v květnu 1915. Čtvrtého května 1915 vystoupila z Trojspolku a 23. května vyhlásila válku Rakousko-Uhersku. Postavila se tak po bok států Dohody.

Poznámka:

Po celou dobu války české země tvořily součást Rakouska-Uherska. A protože Itálie s Rakousko-Uherskem válčila, byli i Češi považováni v Itálii za nepřátelský národ.

3) Jaké důvody mohla mít Itálie pro to, aby opustila své bývalé spojence a bojovala proti Rakousku-Uhersku? (Pokud tě nic nenapadá, najdi si v dějepisném atlase nebo na internetu mapu Evropy z roku 1914 a porovnej se současnými hranicemi Itálie).

Informace najdeme třeba v již zmiňovaném článku Karla Oktábce (viz otázku číslo 1): „/Itálie/ vzápětí zahájila diplomatická jednání s Rakousko-Uherskem, od něhož za své setrvání v neutralitě požadovala odstoupení jižního Tyrolska, Gorice a Terstu. Rakousko-Uhersko v zásadě souhlasilo, ale Itálie se mezitím dohodla se státy Dohody (Francie, Velká Británie, Rusko), které jí slíbily nejen všechna území požadovaná na Rakousko-Uhersku, ale i další území v Albánii, ve Středomoří (např. ostrov Rhodos) a v Africe. 4. května 1915 tedy Itálie vystoupila z Trojspolku a 23. května vyhlásila válku Rakousko - Uhersku...“⁴

4) Doplni si do časové osy datum svatby Oskara Brázdy a Amelie Posse. Co myslíš, jaká nálada v té době v Itálii panovala?

Úkol slohového charakteru. Svatba Oskara a Amelie se konala 29. května 1915, tedy pět dní po vstupu Itálie do války (datum svatby je uvedeno v úvodním textu k části „I. Vlast mých synů a jejich otce“). Od studentů očekáváme krátkou úvahu, jak to asi v zemi po vyhlášení války vypadalo, zda a jak toto rozhodnutí italské vlády ovlivnilo myšlení a chování lidí.

⁴ Viz http://www.valka.cz/clanek_13924.html. (Valka.cz je oficiálním partnerem největšího vydavatelství military literatury Naše vojsko a časopisu Military Review.)

- **Dokument 6: Na rakouském velvyslanectví**

1) *Co asi znamená „Wir denken gar nicht daran“? Kterým jazykem je tato věta napsána? Proč ji autorka neuvedla česky?*

Tuto větu pronesli Oskar Brázda a Amelie Posse na rakouském velvyslanectví v Římě v květnu 1915, pár dní před vstupem Itálie do války, jak se dozvídáme v paratextu. Reagovali tím na nabídku vícekonzula, aby s ním odjeli ze země. Z vyznění celého textu je zřejmé, že jeho nabídku Oskar s Amelií odmítli, proto můžeme předpokládat, že jejich odpověď mohla znít „Děkujeme, ale nás se to netýká.“ nebo „Děkujeme, ale nechceme odjet.“ či „Děkujeme, ale chceme zůstat.“ Věta je napsána německy: žáci nejspíše poznají alespoň slovo „denken“ a také mohou usuzovat, že se na rakouském velvyslanectví hovořilo německy. Autorka repliku zřejmě uvedla v němčině ze stylistických důvodů – dodává vzpomínce na autentičnosti.

2) *Proč vícekonzul přesvědčuje Oskara a Amelii k rychlému odjezdu? Kam mají odjet?*

Amelie s Oskarem navštívili rakouský konzulát v Římě jen pár dní před vypuknutím války mezi Itálií a Rakousko-Uherskem. Na konzulátu už o chystané válce věděli a připravovali se k odjezdu do vlasti. Bylo pravděpodobné, že po začátku války již spojení mezi těmito dvěma zeměmi nebude existovat („později už nejede vlak“), a že je proto potřeba opustit Itálii rychle („Pro boha - připravte se pojedte s námi...“). Vícekonzul nabádal především Oskara Brázdu, rakousko-uherského občana, k návratu do jeho „širší vlast“ – do habsburské monarchie.

3) *Z jakých příčin vícekonzul nazývá Oskara a Amelii vlastizrádci a zbabělými dezertéry?*

Amelie a Oskar vícekonzulovu nabídku k odjezdu odmítli. To ho rozhněvalo a volal na ně „vlastizrádci a zbabělí dezertéři!“ Toto označení má samozřejmě souvislost s postavením O. Brázdy. Jakmile se Itálie a Rakousko-Uhersko dostaly do konfliktu, měl se správně Oskar vrátit do vlasti a přihlásit se k odvodu. On se však rozhodl zůstat v nepřátelském státě („vlastizrádce“) a ignorovat výzvy k rakouské mobilizaci („zbabělý dezertér“)

- **Dokument 7: V přístavu Civita-Vecchia**

Amelie doprovodila svého muže a další Čechy do přístavu Civita-Vecchia, kde nasedli na loď, která je odvezla na Sardinii. Po odjezdu lodi se šla vykoupat do moře, ale když se vrátila na břeh, srotil se kolem její kabinky (převlékárny) nepřátelsky naladěný dav. Někdo z lidí zavolal policii.

Za minutu jsem vystoupila tak klidně a důstojně, jak jsem se jen za těchto okolností mohla objeviti. Ptala jsem se, co, pro všechno na světě, ten hluk má znamenat. (...) Il maresciallo dei carabinieri se vypjal, zatvářil se důležitě a prohlásil: že za prvé jsem plovla příliš blízko torpédových člunů, za druhé, že mne poznali jako tu, která „doprovázela politické zločince na loď“ a za třetí a zvláště, že cizincům bylo přísně zakázáno zdržovati se v přístavních městech. Přiznala jsem se pokorně, že toto nařízení mi bylo naprosto neznámé a ukázala jsem potom své švédské legitimační papíry. Hned byl trochu roztomilejší a prohlásil, že nálada ve městě je zvláště napjatá (...) Potom přikázal svému malému oddílu, aby měl u mne stráž a doprovodil mne do hotelu (...) Ale ačkoli jsem je měla po obou stranách dvojí řadou, přece se podařilo rozruženým Civita-Vecchianům udeřit mne holemi, kamením a držadly deštníků, takže jsem krvácela z několika malých ran.

Amelie Posse-Brázdová. Slunné zajetí. F. Topič. Praha. 1934. Str. 34 - 5

1) Čím vzbudila Amelie podezření úřadů a nevoli lidí?

Amelie Posse vypráví historku spjatou s odjezdem jejího manžela Oskara Brázdy a dalších Čechů do internace na Sardinii. Doprovodila svého muže do přístavu, kde nasedl na loď. Poté se šla vykoupat do moře. Skutečnost, že ji obyvatelé města viděli plavat v moři ženu, která se předtím loučila se s lidmi, posílanými do vyhnanství, způsobila jejich nedůvěru. Přivolaný strážník („Il maresciallo dei carabinieri“) jí vyčetl tři přestupky: při koupání v moři plavala příliš blízko torpédových člunů; doprovázela na loď lidi, které úřady označily jako nespolehlivé; pobývala v přístavním městě, ačkoliv byla cizinka.

2) Jak rozumíš chování Civita-Vecchianů? Co je vedlo k agresivnímu chování vůči Amelii?

Poté, co se Itálie zapojila do války, bylo zřejmě chování lidí ovlivněno strachem z atentátu, z vyzvědačů, z útoku na civilní obyvatelstvo. To vše posilovalo xenofobní postoje. Lidé se domnívali (jistě pod vlivem propagandy), že je stát odesláním cizinců a jiných „nespolehlivých“ osob do vyhnanství chrání. Proto skutečnost, že se v přístavu objevila neznámá cizinka, která s internovanými sympatizuje a navíc se koupe v blízkosti vojenských lodí, pravděpodobně zjitřila jejich fantazii a vedla k projevům agresivity. Za útočným chováním však stál strach.

• Dokument 8: Amelie pomáhá internovaným Čechům

1) V jakých podmínkách žili internovaní Češi na ostrově Sardinie?

Amelie Posse zjistila, že Češi žijí v mnoha městech ostrova Sardinie, a to obvykle ve velmi nuzném prostředí: v nezdravých bytech, vlhkých kostelích, ve stodolách a zříceninách, kam zatékalo, a profukoval vítr. Měli jen velmi skromné finanční příspěvky (muži 2 liry na den, ženy dokonce ještě méně) a nemohli si

zajistit jiný příjem, proto žili v bídě a nedostatku. Navíc se vlivem špatných životních podmínek mezi vyhnanci šířila malárie, a někde dokonce i cholera.

2) S jakým cílem se Amelie vrátila ze Sardinie do Říma?

Amelie se k odjezdu ze Sardinie, kde se dobrovolně usadila, aby byla se svým manželem, rozhodla ve chvíli, kdy se v jejich okolí objevilo několik případů cholery. Tento moment změnil významně její plány: do té doby bojovala za návrat svého muže a jeho přátel („Nestačilo mi již, dělat poplach pro své vlastní Čechy...“). Nyní se rozhodla upozornit na postavení internovaných Čechů obecně a z Říma organizovat diskuzi „o jejich nemožném postavení“.

3) Jaký plán si zvolila pro uskutečnění svého cíle?

Na rozdíl od svého muže byla Amelie Posse na Sardinii dobrovolně (jako švédské občanky se jí internace netýkala), směla se proto po ostrově volně pohybovat. Rozhodla se této skutečnosti využít a začala shromažďovat údaje o podmínkách pobytu Čechů na ostrově. Potřebovala získat co nejvíce informací o jejich životě na ostrově („Shromáždila jsem tedy tolik fakt, kolik jsem jich mohla sehnat o osudu krajanů mého muže ve vyhnanství.“) Jejím cílem bylo na základě shromážděných údajů „uskutečnit diskusi o internovaných Češích“, upozornit veřejnost na to, v jak obtížných podmínkách žijí, a ideálně dosáhnout jejich propuštění.

SHRNUTÍ: Co hrozilo Čechům, když se rozhodli zůstat v zemi, která bojovala proti Rakousko-Uhersku?

Ze studovaných dokumentů vyplývá, že postavení Čechů žijících v zemích Dohody a jejich spojenců (Francie, Velká Británie, Rusko, Itálie ...) bylo po vypuknutí války velmi obtížné. Pro jejich vlády byli jednoduše občany nepřátelského státu a tak s nimi bylo i zacházeno. Hrozilo jim vyhnanství, umístění v internačních táborech nebo na izolovaných místech (ostrov Sardinie), kde byly velmi těžké životní podmínky a kde se často šířily závažné nemoci jako malárie či cholera. A nejen představitelé moci, ale i obyčejní lidé se vlivem šířící paniky k cizincům chovali nedůvěřivě, často až agresivně.

Zároveň se tito Češi vystavovali pronásledování ze strany rakousko-uherské justice. Nevrátit se do vlasti a zůstat v zemi nepřitele bylo považováno za zradu, u mužů schopných odvodu pak za dezerci. Rakouské úřady často také šikanovaly příbuzné těchto lidí žijící v monarchii.

III. Brázdovi v odboji

Legenda o první mapě (dokumenty 9A a 9B)

- **Dokument 9A: Vzpomínka O. Brázdy na pobyt v Londýně v roce 1916**
- **Dokument 9B: Amelie Posse-Brázdová líčí pobyt svého muže v Londýně roku 1916**

1) *Určitě jsi poznal(a), že obě vyprávění (dokument A a dokument B) líčí stejnou událost. Byli oba autoři jejím svědkem? Pokud ne, urči, který z nich je očitým pamětníkem. Odkud pravděpodobně bral informace ten druhý?*

Z názvů dokumentů vyplývá, že do Londýna za Masarykem odjel jen Oskar Brázda, bez své manželky. Dokument A je pak vyprávěn v 1. osobě jednotného čísla, tzv. ich-formě a z paratextu se dozvídáme, že příběh vyprávěl O. Špecingerovi, autorovi knihy Oskar Brázda, malíř Brázda sám. Špecinger ji v knize uvádí jako citaci Brázdových slov. Druhá ukázka (dokument B) je úryvkem ze vzpomínkové knihy Brázdovy manželky Amelie. Ta tehdy v Londýně nebyla a popisovaných událostí se osobně nezúčastnila. Své informace s největší pravděpodobností čerpala také od O. Brázdy. Na rozdíl od O. Špecingera však Brázdu přímo necituje, ale jeho vzpomínky převyprávěla.

2) *Do diagramu zaznač, které detaily příhody uvádějí oba záznamy shodně a v kterých momentech se obě vyprávění liší.*

Vennův diagram slouží ke grafickému zaznamenání myšlenek – pomáhá zviditelnit myšlenkové procesy, které se odehrávají, když se pustíme do zkoumání nějaké látky. Je tvořen dvěma částečně se překrývajícími kruhy (může jich být i více). Lze jej použít pro přehlednější znázornění kontrastu myšlenek a jejich styčných oblastí.

Učitel může studenty požádat, aby vyplnili pouze jeden z kruhů (v našem případě tedy někteří žáci zkoumají dokument A a druzí dokument B). Poté lze vytvořit dvojice (skupiny): žáci si porovnají své zápisy a do průniku zaznamenají ty rysy, které jsou společné oběma textům.⁵

⁵ Vytvořeno podle: Temple, Steelová, Meredith: Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III. Praha 1993.

Shodné detaily v obou dokumentech:

T. G. Masaryk měl přednášku na univerzitě, O. Brázda se účastnil jako posluchač. V posluchárně seděli ministři. Masaryk využil mapy k tomu, aby posluchače seznámil s obrysy budoucího Československa. Jeho představy v tu chvíli působily jako utopie.

Informace obsažené jen v dokumentu 9A:

Na přednášku Brázdu pozval sám T. G. Masaryk a odjeli tam společně. Posluchačstvo tvořili významní lidé, nejspíše politici, kteří ale nechtěli Masarykově představě budoucího Československa věřit. Když chtěl Masaryk ukázat hranice budoucího státu, Brázdovi se zdálo, že Masarykovi příliš nejde kreslení do mapy. Nabídl mu proto svou pomoc a Masaryk ji přijal. Brázda měl velkou zkušenost kreslením map Rakouska-Uherska, neboť je často maloval pro Štefánika.

Informace obsažené jen v dokumentu 9B:

Na přednášku Brázdu pozvala Masarykova dcera Olga a účastnili se jí spolu. Při přednášce Brázda poprvé slyšel název připravovaného státu: Československo. Byl uměle vytvořen, aby přitáhl ke spolupráci Slováky. Masaryk sám namaloval na mapu budoucí obrysy Československa. Téměř se shodovaly s tím, co se po skončení války stalo skutečností. Významných mužů v posluchárně moc nebylo, většinu publika tvořily starší dámy (ani přítomní muži nebyli z nejmladších). Jediní mladí lidé v posluchárně byli Brázda s Masarykovou dcerou. Na Brázdu tato skutečnost působila negativně.

3) Navrhni, proč k odlišnostem došlo.

Skutečnost se samozřejmě nikdy nedozvíme, můžeme jen odhadovat. Vzpomínky se liší proto, že O. Brázda vypráví příběh z jiné perspektivy než jeho manželka? Pro O. Brázdu například mohlo být osobně velmi významné, že asistoval Masarykovi při kreslení mapy, jeho žena to mohla považovat za nevýznamnou maličkost, o které není třeba se zmiňovat. Naopak jí mohlo připadat důležité, že v posluchárně seděli sami starší lidé, že tedy československá otázka mladší ročníky příliš nezajímala.

Dalším důvodem, proč se vyprávění liší, může být také časový odstup autorů od událostí. Amélie svůj román napsala počátkem třicátých let, když žila s Brázdou na Líčkově a Masaryk s Benešem i další aktéři prvního odboje byli jejich častými hosty. Při psaní určitě vycházela ze svých deníkových zápisů z období první světové války a z dochovaných dopisů z té doby. Lze předpokládat, že jí manžel své zážitky vyprávěl hned po návratu z Londýna nebo že jí je dokonce vypsál v dopisech. Naopak O. Brázda vyprávěl O. Špecingerovi o

návštěvě Londýna a o své účasti v prvním odboji zřejmě velmi dlouho poté, co se události staly, nejspíše až v druhé polovině dvacátého století. Jeho nespornou devizou je však skutečnost, že se popisovaných událostí – na rozdíl od Amelie – účastnil osobně.

Třetí možností je záměrné přizpůsobování si skutečností. Z jiných pramenů například víme, že O. Brázda měl s Olgou Masarykovou krátký románek, který T. G. Masaryk rázně ukončil, neboť Brázda byl v té době již ženatý. Možná i z tohoto důvodu nechtěl Brázda příliš uvádět, že se přednášky účastnil s Olgou, a nikoliv na osobní pozvání T. G. Masaryka.

Jakékoliv důvody, které studenti uvedou, budou přínosné, neboť cílem tohoto cvičení je uvědomit si, jak podstatně se může osobní líčení téže události lišit a proč. Každá práce s autentickými dokumenty pro studenty (stejně jako pro historiky) znamená dávat si veliký pozor na to, co z daného pramene lze bez obav přejmout a jak to dále využít.

4) Které informace z textů je podle tebe možné považovat za hodnověrné?

Studenti by si měli uvědomit, že v tuto chvíli jsou to pouze ty informace, které si zaznamenali do průniku kruhů. Všechny ostatní by bylo zapotřebí ověřit, např. z korespondence či deníkových záznamů O. Brázdy nebo A. Posse či ze záznamů jiných účastníků (T. G. Masaryka, Olga Masarykové a dalších).

5) Český rozhlas Sever⁶ vysílal rozhovor reportéra s ředitelkou výstavy obrazů Oskara Brázdy. Reportér se mimo jiné paní ředitelky zeptal: „Co je pravdy na tom, že Oskar Brázda namaloval Masarykovi první mapu Československa, není to legenda?“

Jak bys reportérovi odpověděl(-a) ty?

Skutečně existuje vzpomínka O. Brázdy, ve které se zmiňuje o tom, že v době své londýnské návštěvy T. G. Masaryka roku 1916 zakreslil panu profesorovi do mapy Rakouska-Uherska obrysy budoucího Československa. Stalo se tak během jedné Masarykovy univerzitní přednášky, které se Brázda zúčastnil jako posluchač. Zatím jsme však tuto historku nenašli doloženou v jiném prameni. Navíc musím říci, že O. Brázda ve své vzpomínce neříká, že se jednalo o první mapu Československa, kterou Masaryk kreslil. Takže: je dost možné, že Brázda Masarykovi namaloval mapu Československa, ale ani on, ani nikdo jiný netvrdí, že byla první.

⁶ ČRo Sever, Severočeský atlas, 13. 2. 2010

http://www.rozhlas.cz/sever/severoceskyatlas/_zprava/696234

6) Poslechni si rozhovor. Souhlasíš s odpovědí paní ředitelky?

Zde je přepis dotyčného úryvku z rozhovoru:

„- *Není to legenda, on vlastně v tom období italském, vznikaly v té Itálii jednak československé legie a jednak tam vznikla vlastně taková odnož Československé národní rady a Brázda stál u zrodu obou těchto institucí. A v podstatě jako malíř tam pracoval tak, že navrhoval uniformy legií, navrhoval odznaky a vlastně i první mapy Československa překresloval, spousty map a vlastně angažoval se i jako ilustrátor v časopise, který se jmenoval V boj!, který vydávali vlastně legionáři. Takže on byl skutečně velmi činný a bohužel se teda nepodařilo třeba sehnat nějaký doklady tady k té době, no, což mě dost mrzí.*

- Já jsem to právě slyšel tak, že Brázda byl přímo přítomen nějakému jednání Beneše s Masarykem a tam, když viděl, jak se Masaryk pokouší vyznačit hranice budoucího státu, takže Brázda vzal tužku a řekl, pane profesore, já to udělám za vás, jestli dovolíte. To bude asi legenda.

-No, myslím si, že to není legenda, protože pan inženýr Otakar Špecinger, který je znalcem Brázdova díla, vlastně v té své knize o Brázdovi přímo vypisuje jakoby vzpomínku Oskara Brázdy, že opravdu když jednou při nějaké přednášce když teda Masaryk se pokoušel zakreslit mapu, tak Brázda se vlastně ozval, když viděl, že to není příliš umělé, tak vlastně s dovolením požádal pana Masaryka, zda by mu tu mapu nemohl nakreslit radši sám.

- Takže máme to potvrzeno, pojďme do další místnosti."

Studenti by si měli všimnout, že odpověď paní ředitelky není úplně přesná, přehnaná je ale především poslední reakce novináře (argumenty viz předchozí úkol).

7) Jsi stejně zručný kreslíř (zručná kreslířka) jako Brázda či Masaryk? Zakresli do mapy obrysy Československa.

V tomto úkolu samozřejmě nejde o to, aby studenti do detailu znali hranice již neexistujícího státu. Doufáme, že je to pro ně i učitele příležitost zamyslet se nad tím, jak se asi stanovují hranice (podél řek, pohoří, historická hlediska apod.) a jak možná uvažovali tvůrci Československa. Lehce určíme hranice českých zemí, které jsou i na mapě Rakouska-Uherska zřetelné, větší problém je však se Slovenskem, které nemělo ono historické vymezení jako česká část republiky.

Touha být při tom (dokument 10)

• Dokument 10: Na frontu!

V té době však /Oki/ vůbec vycházel lehce z rovnováhy a zdálo se mu, že již ani nevydrží v Římě se potulovat mezi svým malováním a politickou prací. Nic ho již netěšilo a v poslední době, se mu zdálo, že už má dost té politiky. Všecko se mu protivilo a zdálo se mu nesmyslné. Tak neodolatelně ho vábilo a přitahovalo vyprávění legionářů z fronty – a nedal si pokoje, dokud mu neurčili den, kdy i on tam měl odejít.

Jako všem civilním spolupracovníkům v jejich kanceláři, dostalo se i jemu před nějakým časem stupně a hodnosti poručíka, ale po tom on netoužil, nýbrž chtěl, aby sám mohl být při tom tam, kde se nyní o nich rozhodne. Celá jeho chuť a snaha směřovala jen tam, takže jsme ho na konec musili přestat zdržovat.

Měl se vydat na cestu 14. září (1918) a nyní jsme měli na spěch s přípravami a výzbrojí. Ale najednou začal vypadat – on, který nikdy v životě nebyl nemocen – tak bledý a přepadlý a ztratil chuť k jídlu i spánek. A 8. září to vypuklo – ukázalo se, že je to tyfus.

A.Posse- Brázdová, Pestrá volnost, F. Topič. Praha 1935

1) Vypiš z textu důvody, které vedly O. Brázdu k rozhodnutí odejít na frontu.

Brázdova manželka Amelie v ukázce uvádí dva hlavní důvody, které malíře Oskara přivedly k rozhodnutí odejít do boje:

- 1) „Neodolatelně ho vábilo a přitahovalo vyprávění legionářů z fronty“, a to tak silně, že ho dosavadní spíše politická a výtvarná činnost ve prospěch budoucí republiky přestala úplně těšit a vlastně i zajímat.
- 2) „Chtěl, aby sám mohl být při tom tam, kde se nyní o nich rozhodne.“ Domníval se, že si vytoužené Československo musí Češi a Slováci vybojovat vojensky a toužil se na tom podílet, ne čekat na výsledek války v zázemí.

2) Jak se k jeho rozhodnutí stavěla rodina?

„Celá jeho chuť a snaha směřovala jen tam, takže jsme ho na konec musili přestat zdržovat,“ píše Amelie Posse ve svém vyprávění. Zdá se tedy, že rodina zpočátku Oskarovo přání odejít na frontu přijímala s nelibostí a všichni se snažili mu tento plán vymluvit, nejspíše ze strachu o jeho život. Když však viděli, do jaké míry je jeho touha bojovat se zbraní v ruce silná, uvědomili si, že jim nezbývá než ustoupit a smířit se s jeho odchodem.

3) Proč na frontu nakonec neodjel, a to ani po uzdravení?

Brázdův odchod na frontu byl nakonec naplánován na září 1918. Šest dní před odchodem však nečekaně onemocněl tyfem (nečekaně, neboť „nikdy v životě nebyl nemocen“). Protože se jedná o velmi těžké onemocnění, lze předpokládat, že léčba zabrala alespoň měsíc, pak byl zesláblý a potřeboval znovu nabrat sílu. Manželé Brázdovi odjeli na rekonvalescenci do městečka Ravello, kam je pozvala Ameliina přítelkyně. A zde je, 11. listopadu 1918, zastihla dlouho očekávaná zpráva o konci války. Ještě o pár dní dříve se samozřejmě dozvěděli o vyhlášení Československa (oslav v Římě se 28. 10. 1918 neúčastnili z obavy před nákazou⁷).

SHRNUTÍ: Status legionáře měli i někteří civilní spolupracovníci, tedy lidé, kteří nebojovali na frontě. Kterými způsoby přispívali k úspěchu Masarykovy zahraniční akce?

Podobně jako Oskar Brázda ani Emil Filla nebo Vojtěch Preissig nebyli nikdy na frontě (míněno během první světové války), přesto jejich jména najdeme na seznamu legionářů. Účast některých mužů na prvním odboji byla prostě jiného rázu. Výtvarníci se podíleli na propagaci Masarykových idejí: kreslili plakáty, mapy, navrhovali uniformy, odznaky, prapory, ilustrovali časopisy... Mohli spolupracovat i politicky, pomáhali například vůdcům odboje setkat se s významnými lidmi, využívali svých kontaktů k šíření myšlenky o nutnosti rozbití Rakouska-Uherska, získávali pro myšlenku nezávislého Československa další Čechy a Slováky žijící v zahraničí. A v neposlední řadě bylo také zapotřebí kurýrů, např. Brázdova cesta za Masarykem do Londýna vedla přes Švýcarsko a Paříž, cestoval na falešný cestovní pas a jeho posláním nebylo bez nebezpečí.

IV. Brázda portrétista

• Dokument 11: Portrét

1) Muž na obraze je jedním ze tří vůdců československého odboje v zahraničí. Poznáš, který?

b) Edvard Beneš

⁷ Eva Strömberg Kranz: Amelie Posse-Brázdová. Život spjatý s Československem. Akropolis 2011, str. 138.

2) Kolik roků je muži na obraze?

b) Asi 30

3) *Amelie Posse-Brázdová ve svých knihách charakterizuje mnohé postavy československého odboje v zahraničí. Zde jsou tři úryvky z nich. Která charakteristika zřejmě platí pro muže na obraze?*

B) ...pamatuji se, jak jsem byla překvapena a zklamána, ba dokonce rozladěna, když můj muž přišel s bezbarvým malým pánem, který vypadal, jak lidé většinou vypadají (...) vůbec neměl záře velikosti, nic podmaňujícího a heroického, co jsem – zdá se – potají očekávala a nač jsem se těšila. (...)

• Dokument 12 : Malíř a jeho model

1) *Dokážeš identifikovat postavy na fotografii? Co právě dělají?*

Na fotografii poznáme známou osobnost českých dějin – prvního prezidenta Československé republiky Tomáše Garriguea Masaryka. Sedí v křesle postaveném na malém dřevěném podiu a před ním stojí jeho téměř dokončený portrét. Muž stojící před portrétem s paletou v ruce je bezesporu malíř, autor obrazu. Určitě uhodneme, že se jedná o portrétistu Oskara Brázdu. Oba muži jsou tedy zachyceni v malířském ateliéru během vytváření prezidentova portrétu: Brázda maluje, profesor Masaryk mu sedí modelem.

2) *Zkus si představit a napsat, o čem ti dva muži na fotografii spolu hovoří.*

Úkol slohového typu. Žáci mají napsat krátký dialog, který mohl mezi oběma muži proběhnout. Mohou přitom využít předchozí práce s dokumenty. Dialog např. může začínat slovy „Vzpomínáte si, Brázdo, jak jste mi namaloval v Londýně tu mapu?“ nebo „A tak co, Oskare, jak se daří Vám a Vaší paní na Líčkově? Nestýská se vám po Itálii?“

© ČŠBH, o. s. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního programu Podpora vzdělávání v jazycích národních menšin a multikulturní výchovy v roce 2013.

Mediální partner: Český rozhlas – Radio Praha